

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ТА СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЮ

Омельченко А.В.,
*аспірант кафедри галузевого права
та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
ORCID: 0000-0003-4281-2173
e-mail: omeland80@gmail.com*

Омельченко А.В. Дискреційні повноваження та судовий контроль за їх реалізацією.

Дану статтю присвячено дослідженню дискреційних повноважень суб'єктів владних повноважень та судового контролю за їх реалізацією.

В Україні, лише відносно нещодавно на рівні закону, надано визначення поняттю дискреційних повноважень. Зокрема в Законі України «Про адміністративну процедуру» № 2073-IX від 17.02.2022 року, дискреційні повноваження визначено як повноваження, надане адміністративному органу законом, обирати один із можливих варіантів рішення відповідно до закону та мети, з якою таке повноваження надано.

Швидкий розвиток суспільних відносин, виникнення нових явищ як об'єктів правового регулювання а також функціонування органів державної влади в період кризи зумовлює активне застосування дискреційних повноважень адміністративними органами.

Враховуючи, що судові органи, з однієї сторони, здійснюють перевірку реалізації дискреційних повноважень суб'єктами владних повноважень шляхом оцінки законності рішень органів публічної влади із застосування ними адміністративного розсуду, а з іншого боку, сама судова влада для належного виконання покладених на неї функцій застосовує власну дискрецію – так званий судовий розсуд, тому в даних правовідносинах, дискреція проявляє себе у двох формах.

У випадку застосування дискреції адміністративним органом, такі повноваження є знаряддям яке розширює здатність органів публічної влади забезпечити ухвалення оптимального рішення по справі з метою якнайкращого виконання покладених на такий орган обов'язків. Своєю чергою, судова дискреція, виконує функцію ефективного, справедливого, незалежного, своєчасного захисту порушених прав, зокрема і таких що порушенні суб'єктом владних повноважень із застосуванням адміністративного розсуду.

У висновках даної роботи підсумовано, що судова дискреція виконує, ще одну фундаментальну функцію, оскільки через призму концепції «стримувань і противаг», є засобом збалансування державної влади, а також акцентовано увагу що втручання судових органів в межі адміністративного розсуду суб'єктів владних повноважень має бути виправданим, мотивованим та спрямованим на утвердження і забезпечення основних прав і свобод людини.

Ключові слова: дискреційні повноваження, адміністративний розсуд, судовий розсуд, верховенство права.

Omelchenko A.V. Discretionary Powers and Judicial Control over Their Implementation.

This article is dedicated to the study of discretionary powers held by public authorities and the judicial control over their exercise. In Ukraine, the legal definition of discretionary powers has only recently been established at the legislative level. Specifically, the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" No. 2073-IX of February 17, 2022, defines discretionary powers as the authority granted to an administrative body by law to choose one of several possible decisions in accordance with the law and the purpose for which such authority was conferred.

The rapid evolution of social relations, the emergence of new phenomena as subjects of legal regulation, and the functioning of state authorities during crises have led to the active use of discretionary powers by administrative bodies.

Judicial bodies, on the one hand, verify the implementation of discretionary powers by public authorities by assessing the legality of decisions made through administrative discretion. On the other hand, the judiciary itself exercises its own form of discretion—judicial discretion—when fulfilling its constitutional functions. Thus, discretion in these legal relations manifests itself in two forms.

When discretion is exercised by an administrative authority, it serves as a tool that enhances the ability of public authorities to make optimal decisions to best fulfill their duties. Judicial discretion, in turn, plays a crucial role in ensuring effective, fair, independent, and timely protection of violated rights, including those infringed upon by public authorities through administrative discretion.

The conclusion of this study emphasizes that judicial discretion performs an additional fundamental function. Through the lens of the “checks and balances” doctrine, it acts as a mechanism for balancing state power. Moreover, attention is drawn to the fact that judicial interference in the scope of administrative discretion must be justified, well-reasoned, and aimed at affirming and safeguarding fundamental human rights and freedoms.

Key words: discretionary powers, administrative discretion, judicial discretion, rule of law.

Постановка проблеми. Дослідження реалізації дискреційних повноважень суб'єктами владних повноважень через призму меж судового розсуду та мети адміністративного судочинства є змістовно-інформативним процесом, оскільки сам факт ініціювання судового розгляду передбачає незгоду позивачів з змістом оспорюваного рішення або порушення процесуальних норм що потенційно свідчить про обрання суб'єктом владних повноважень не найоптимальнішого варіанту з можливих під час його прийняття.

На переконання М. Оніщука, саме судова практика застосування законодавства щодо контролю за адміністративним розсудом здатна визначити належні межі дискреції. Науковець стверджує, що йдеться про судовий розсуд, який є фактично окремим видом розсуду та який не ототожнюється з адміністративним [2, с. 8].

Водночас, в питанні важливості інституту дискреції щодо визначення меж втручання судових органів в дискреційні повноваження суб'єктів владних повноважень єдиний підхід відсутній, а тому підлягає змістовному дослідженню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблемних питань судового контролю досліджували такі вчені, як М. Оніщук [2], О. Харченко [8], О. Продивус [17], О. Гаврилюк [18], Л. Катеринчук [18] та інші. Питання сутності дискреційних повноважень в діяльності органів публічної влади досліджували О. Анісімова, Л. Аллахвердова, Н. Бааджи, В. Бевзенко, Р. Мельник, В. Омелян, В. Смородинський та інші. Праці вказаних вчених є глибокою змістовною базою для аналізу дискреційних повноважень в публічному урядуванні, а також меж та значення судової дискреції. Потенційний внесок даної розвідки у розробку означеної проблематики полягає у з'ясуванні специфіки застосування інституту дискреції, як в діяльності суб'єктів владних повноважень, так і діяльності судових органів під час судового контролю за таким застосуванням.

В даній роботі, з огляду на специфіку дослідження терміни «дискреція» та «розсуд» будуть використовуватись з позиції їх концептуальної тотожності незважаючи на наявність змістовних та функціональних відмінностей, аналіз яких може бути проведений в інших дослідженнях.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дане дослідження сконцентоване на розкритті аспектів взаємодії інституту дискреції та доктрини верховенства права з урахуванням подвійної взаємодії. Спочатку на етапі застосування дискреційних повноважень суб'єктами публічного адміністрування, а в подальшому на етапі перевірки судовими органами такого застосування де дискреція як інститут проявляє себе в якості інструменту який застосовує судовий орган з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин. В даній роботі, з огляду на специфіку дослідження терміни «дискреція» та «розсуд» будуть використовуватись з позиції їх концептуальної тотожності незважаючи на наявність змістовних та функціональних відмінностей, аналіз яких в мажах даної роботи є недоцільним.

Метою статті є дослідження особливостей застосування інституту дискреції судом в якості засобу контролю за здійсненням дискреційних повноважень органами публічного адміністрування а також особливостей застосування інституту дискреції самими носіями публічної влади.

Виклад основного матеріалу. Система адміністративного судочинства, забезпечує можливість громадянам та юридичним особам оскаржувати у судовому порядку рішення, прийняті суб'єктами владних повноважень із застосуванням дискреційних повноважень. Проте, в даній категорії судових справ, суди приймаючи рішення в справах про охорону прав або відновлення порушених прав, мають певні обмеження та не можуть втручатися в сферу виняткових повноважень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

Цілком логічним є висновок, що в результаті такої діяльності публічної влади не виключено свавільне втручання у права, свободи будь-якої фізичної чи юридичної особи. З цього приводу Конституційний Суд України у підпункті 3.2 пункту 3 Рішення від 24 червня 2020 року № 6-р(П)/2020 допускаючи таку ймовірність, зробив висновок, що доступ особи до суду з метою здійснення судового контролю щодо законності та правомірності усіх рішень є складовим елементом конституційного принципу верховенства права [3].

Щодо можливості обов'язкового судового перегляду всіх адміністративних актів наголосив Комітет Міністрів Ради Європи в Рекомендації державам-членам щодо судового перегляду адміністративних актів від 15 грудня 2004 року № Rec (2004) 20. В даній Рекомендації зокрема акцентовано, що суд повинен мати можливість переглядати будь-яке порушення закону, в тому числі і з питань зловживань владою та порушення компетенції [4].

Законодавець окремо, в частині п'ятій статті 125 Конституції України, передбачив існування адміністративних судів та сформулював мету їхньої діяльності, якою є захист прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин [5].

Для виконання завдань адміністративного судочинства, зокрема у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, суди, повинні дотримуватися вимог частини 2 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України та з'ясувати визначальні питання для правильного вирішення справи, в тому числі, чи прийняті рішення або вчинені дії у відповідності до підстав, меж повноважень та чи відповідають вони способу, що визначені Конституцією та законами України. Окрім того, важливим є з'ясування питання чи використані дані повноваження у відповідності до мети, для якої ці повноваження надавалися. До інших питань які підлягають з'ясуванню, належать перевірка чи прийняті такі рішення безсторонньо, розсудливо, добросовісно, пропорційно а також чи дотримано процесуальні норми [6].

Тому, мета адміністративного судочинства може бути досягнута в разі належної перевірки адміністративного акту, дії або бездіяльності суб'єкта владних повноважень на предмет дотримання фундаментальних принципів і вимог, наведених у статті 2 КАС України. Лише в такому випадку можливо говорити про забезпечення ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

На думку М. Оніщука, повноваження владного органу перебуває в залежності від типу адміністративного розсуду [2, с. 8].

Відповідно до сучасної доктрини адміністративного права, можливо виокремити три типи адміністративного розсуду: 1) імперативний тип – можливість обирати один із декількох запропонованих альтернативних дій; 2) диспозитивний тип – можливість діяти на власний розсуд; 3) інтерпретаційний тип – можливість інтерпретації невизначених юридичних понять. [7, с. 405-406].

На переконання О. Харенко, застосування диспозитивного виду, який передбачає надмірну свободу дій, обмежену, лише принципами адміністративного права, є неприйнятним, оскільки така невизначеність створює ризики зловживання дискреційними повноваженнями, формує корупційогенні фактори та сприяє прояву адміністративного свавілля. Що ж до інтерпретаційного розсуду, то ідеальним є його застосування виключно судами – для тлумачення оціночних і нечітко сформульованих понять, а також задля забезпечення єдності судової та адміністративної практики [8, с. 114].

Таким чином, на думку О. Харенко, інтерпретаційним може здійснюватися виключно в межах судової влади, а не органами публічного адміністрування. Лише так інтерпретаційний розсуд може бути дійсно у правових рамках [8, с. 114].

В науковому висновку щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією який був оприлюднений Верховним Судом 11.04.2018 року, зазначено що науковці однак з приводу того, що при реалізації дискреційного повноваження суб'єкт владних повноважень зобов'язаний поважати, в тому числі, основоположні права особи, додержуватися конституційних принципів, принципів реалізації відповідної владної

управлінської функції, принципів здійснення дискреційних повноважень, змісту публічного інтересу а також процедурних вимог. Однак в даному висновку констатовано, що є сумніви щодо того, що принципи діяльності публічної адміністрації, закріплені у статті 2 КАС України, адресовано саме органам публічної адміністрації, а не виключно судам при здійсненні ними контролю за адміністрацією [9].

Дана думка є слушною з огляду на те що, в контексті завдань та основних засад адміністративного судочинства, рішення суб'єкта владних повноважень можна перевірити лише ретроспективно, тобто в процесі судового оскарження такого рішення, дії або бездіяльності, а тому норми КАС України не можуть мати прямий зобов'язальний характер для суб'єкта владних повноважень ще на етапі прийняття рішень.

Проте незалежно від того чи адресовані такі норми-принципи органам публічної адміністрації чи виключно судам, вони мають вплив на органи публічної адміністрації.

Принципи закріплені в статті 2 КАС України обов'язково знаходять адресата в особі адміністративних органів, адже суди розглядаючи судові спори оцінюють спірні правовідносини в обов'язково також і через призму принципів що закріплені в частині другій статті 2 КАС України. Крім того, після формулювання висновків, щодо застосування норм права у постановах Верховного Суду, вони стають обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Адже, відповідно до положень частини 4 статті 6 Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року № 2073-IX, висновки про застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх адміністративних органів, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права [1].

Аналогічна за змістом норма міститься в частині 5 статті 13 Закону України від 02.06.2016 р. «Про судоустрій і статус суддів» [10].

Законодавець в Законі України «Про адміністративну процедуру» визначив умови при дотриманні яких дискреційні повноваження що застосовані адміністративним органом вважаються законними. Зокрема, відповідно до статті 6 цього Закону, окрім раніше згаданих умов, передбачено також вимогу дотримання принципів адміністративної процедури, а також зобов'язання адміністративного органу ухвалювати рішення, не відступаючи від раніше прийнятих рішень у аналогічних або подібних справах, за винятком випадків, коли наявні обґрунтовані підстави для такого відступу [1].

Саме тому, питання дослідження дискреційних повноважень суду, в частині обсягу, меж і способів захисту порушених прав потребує дослідженню з урахуванням специфіки провадження в публічно-правових спорах, а також відповідність їх теоретичним та практичним потребам сьогодення.

Зі змісту частини першої статті 5 КАС України (способи судового захисту) та частини другої статті 245 КАС України (повноваження суду) випливає що, з метою захисту порушеного права у разі ухвалення протиправного управлінського рішення, суд може:

- визнати протиправним та нечинним нормативно-правовий акт чи окреме його положення;
- визнати протиправним та скасувати індивідуальний акт чи окреме його положення;
- визнати дії суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язати утриматися від вчинення певних дій;
- визнати бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язати вчинити певні дії. [6]

Дані способи захисту є доволі зрозумілі та однозначні, проте пункт 10 частини другої статті 245 КАС України, наділяє повноваженнями суд обрати інший спосіб захисту прав та інтересів позивача, який не суперечить закону і забезпечує ефективний захист таких прав, свобод та інтересів. В цьому випадку, межі судового розсуду стають ширшими [6].

Крім того, відповідно до пункту 1 частини 4 статті 245 КАС України, суд у випадку визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною, може зобов'язати відповідача - суб'єкта владних повноважень прийняти рішення на користь позивача, якщо для його прийняття виконано всі умови, визначені законом, і прийняття такого рішення не передбачає права суб'єкта владних повноважень діяти на власний розсуд.

В даному випадку вбачається що, передумовою для прийняття такого рішення судом є встановлення відсутності в суб'єкта владних повноважень альтернативних законних варіантів прийняття рішення.

Крім того, відповідно до пункту 2 частини 4 статті 245 КАС України, у разі якщо ухвалення рішення на користь позивача передбачає право суб'єкта владних повноважень діяти на власний розсуд, суд зобов'язує суб'єкта владних повноважень вирішити питання, щодо якого звернувся позивач, з урахуванням його правової оцінки, наданої судом у рішенні, що є також способом втручання, судовим органом у дискреційні повноваження суб'єкта владних повноважень за результатами перегляду спірного рішення, дії або бездіяльності в судовому порядку [6].

В постанові від 9 травня 2024 року по справі № 580/3690/23 Верховний Суд, зазначив що зобов'язання судовим рішенням суб'єкта владних повноважень до вчинення конкретних дій (прийняття конкретних рішень) можливе, за загальним правилом, лише за умови почергового встановлення судом двох обставин: позивач на момент звернення до відповідного суб'єкта владних повноважень забезпечив виконання всіх без винятку вимог закону для отримання конкретного рішення; зобов'язання суб'єкта владних повноважень розглянути повторно звернення позивача з урахуванням висновків суду є недоцільним. І така недоцільність виражається в безальтернативності рішення суб'єкта владних повноважень, яке може бути прийняте за встановлених судом обставин у конкретній справі [11].

Отже, під час обрання судом такого способу захисту порушених прав особи в межах позовних вимог про зобов'язання суб'єкта владних повноважень вчинити певні дії, суд повинен врахувати два основні критерії. По-перше, чи дотримався заявник усіх встановлених законом умов для отримання позитивного рішення. По-друге, чи має відповідний суб'єкт владних повноважень дискрецію — тобто можливість діяти на власний розсуд при ухваленні відповідного рішення.

На нашу думку, незважаючи на те що судовий розсуд у питанні обрання способу захисту прав позивача є доволі широким, дані повноваження суду в повній мірі кореспондуються з принципом ефективного способу захисту, який передбачений статтею 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року, відповідно до якої кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [12].

В Рішенні від 25 листопада 1997 року № 6-зп Конституційним Судом України сформульовано правову позицію, за якою удосконалення законодавства має бути поступовою тенденцією, спрямованою на розширення судового захисту прав і свобод людини, зокрема судового контролю за правомірністю і обґрунтованістю рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень [13]. В протилежному випадку, обмеження судового контролю суперечило б верховенству права.

У рішення Європейського суду з прав людини в § 52 у справі «Волохи проти України» від 2 листопада 2006 року (заява № 23543/02) також акцентовано, що втручання органів виконавчої влади у права осіб має підлягати ефективному контролю, який зазвичай має здійснюватися судовим органом [14].

В пункті 5 додатка до Рекомендацій CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів, яка стосується питання незалежності судової влади та рівню, на якому вона повинна ґрунтуватися, зауважено, що незалежність, ефективність та обов'язки, судді повинні мати необмежену свободу щодо неупередженого розгляду справ відповідно до законодавства та власного розуміння фактів. У пункті 11 Рекомендацій також підкреслено, що зовнішня незалежність не є прерогативою або привілеєм, наданим для задоволення власних інтересів суддів. А навпаки, вона надається в інтересах верховенства права та осіб, які домагаються та очікують неупередженого правосуддя. Для гарантування рівності сторін перед судом неупередженість та незалежність суддів є необхідними. Незалежність суддів необхідно розуміти як гарантію свободи, поваги до прав людини та неупередженого застосування права [15].

Член Вищої ради правосуддя та науковець О. Прудивус, висвітлюючи проблеми співвідношення дискреції суду та суб'єкта владних повноважень, зазначив, що під ефективним способом судового захисту слід розуміти такий, який призводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект. Таким чином, ефективний спосіб захисту повинен забезпечити поновлення порушеного права, бути адекватним наявним обставинам та виключати подальше звернення до суду за захистом порушених прав. Не заперечуючи легітимність та доцільність інституту дискреційних повноважень суб'єкта владних повноважень, науковець, наголошує що з метою ефективного захисту порушеного соціального права особи та задля унеможливлення подальшого порушення прав особи з боку суб'єкта владних повноважень, суд може допустити втручання в межі

адміністративного розсуду такого суб'єкта. Поряд із цим, на його переконання, таке втручання має бути виправданим пріоритетністю прав і свобод людини в контексті верховенства права над адміністративними процедурами» [16].

На нашу думку, позиція О. Прудивуса повністю узгоджується з сучасною судовою практикою Верховного Суду а також з принципом ефективного способу захисту, який передбачений статтею 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року.

На думку О. Гаврилюк та Л. Катеренчук, формування людиноцентричної дискреції судової влади повинно ґрунтуватися на законі з метою захисту основоположних прав та свобод людини та діяти в межах права. Спираючись на концепцію «стримувань і противаг», судова влада повинна приймати таке рішення, яке б максимально відповідало захисту і розвитку загальноприйнятих цінностей в Україні, визначених у статті 3 Конституції України [17, с. 254].

Природньо, що застосування судової дискреції передбачає різне тлумачення одних і тих же положень закону різними суддями, і, хоч саме наявність різних думок сприяє розвитку права та можливості розвитку правозастосовної практики, такі дії суддів можуть нести негативні ризики.

В даному контексті, варто зазначити, що для того щоб судова дискреція в повній мірі виконувала функцію ефективного захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень і в той же час була засобом збалансування державної влади, важливим є питання наявності дієвих механізмів які б дозволяли судам в необхідному обсязі застосовувати судову дискрецію, а також не допускали зловживання нею.

Висновки. У випадку застосування дискреційних повноважень суб'єктами владних повноважень, такі повноваження є спеціальним інструментом органів публічної влади для забезпечення ухвалення оптимального рішення по конкретній справі з метою якнайкращого виконання обов'язків покладених на такий орган.

Реалізація повноважень органами державної влади, а тим більше таких що здійснюються суб'єктами владних повноважень із застосуванням дискреції, потребує якісного судового контролю. В іншому випадку, відсутність контролю, або зменшення якості контролю за реалізацією таких дискреційних повноважень потенційно призведе до зловживань з боку адміністративних органів, що негативно вплине на якість реалізації прав осіб у публічно-правових відносинах.

Судовий розсуд в процесі розгляду справ за позовами юридичних та фізичних осіб до суб'єктів публічної влади які під час своєї діяльності використовували дискреційні повноваження виконує функцію справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Таким чином, дискреція є універсальним інститутом, що використовується з метою реалізації своїх повноважень як виконавчою так і судовою гілкою влади.

Окрім того, саме через складний механізм судового розсуду відбувається формування та становлення меж дискреційних повноважень суб'єктів владних повноважень. Судова практика щодо застосування законодавства у питаннях контролю за дискреційними повноваженнями суб'єктів адміністрування, створюється шляхом активного застосування судового розсуду, тому в досліджуваних правовідносинах судова дискреція формує належні межі дискреційних повноважень адміністративних органів.

Водночас, втручання суду в межі адміністративного розсуду суб'єктів владних повноважень має бути виправданим, мотивованим а також узгоджуватися з критерієм ефективності способу судового захисту порушених прав та принципом верховенства права.

До того ж, судова дискреція, через призму концепції «стримувань і противаг» виконує ще одну надважливу функцію, яка не настільки очевидна як перша, проте є реальним засобом здатним не лише формально а й реально збалансовувати державну владу. Оскільки сам по собі поділ державної влади на гілки не є гарантією демократії, судова дискреція сприяє недопущенню домінування однієї гілки влади над іншою. Можливість діяти з використанням судової дискреції є основою самостійності судової гілки влади та є її характерною рисою.

Враховуючи що завданнями адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, суд застосовуючи норми права, повинен обирати такий варіант, який найбільш відповідатиме вимогам законності, розумності та справедливості з урахуванням

принципів права та конкретних обставин справи і в той же час не допускати вручання в дискреційні повноваження суб'єктів владних повноважень та не перебирати на себе їх повноваження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.
2. Оніщук М.В. Проблемні питання здійснення судового контролю за дискрецією суб'єкта владних повноважень. Слово Національної школи суддів України. 2021. № 2(35). С. 6–15. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1638433817Onishchuk-problemni-pytannia.pdf>.
3. Рішення КСУ від 24 червня 2020 року № 6-п(II)/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va06p710-20#n20>.
4. Рекомендації Комітет Міністрів Ради Європи державам-членам щодо судового перегляду адміністративних актів від 15 грудня 2004 року № Rec (2004) 20. URL: <https://rm.coe.int/cmrec-2004-20-on-judicial-review-of-administrative-acts/1680a43b5b>.
5. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Кодекс адміністративного судочинства України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-24#Text>.
7. Загальне адміністративне право: підручник / за заг. ред. І.С. Гриценка. К.: Юрінком Інтер, 2017. 568 с.
8. Харенко О.В. Адміністративний розсуд у діяльності суб'єктів публічного адміністрування. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 113–116.
9. Науковий висновок Верховного Суду щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/naukovi_visnovki/nauk_visnovok_01_03_2018.
10. Про судоустрій і статус суду Закону України від 02 червня 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
11. Постанова Верховного Суду від 09 травня 2024 року в справі № 580/3690/23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118962328>.
12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р.: станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 14.04.2025).
13. Рішення Конституційного Суду України у справі від 25 листопада 1997 року № 6-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-97#Text>.
14. Справа Європейського суду з прав людини «Волохи проти України» (Заява № 23543/02) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_138#Text (дата звернення: 14.04.2025).
15. Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text.
16. Прудивус О. Соціальні права та їх захист адміністративним судом. Виклики сьогодення та шляхи їх подолання. Соціальні права та їх захист адміністративним судом: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4 вер. 2020 р.). Київ. 2020. С. 343–348. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/3_MNPK_Int.pdf (Дата звернення: 14.04.2025).
17. Гаврилюк О., Катеринчук Л. Людиноцентрична дискреція судової влади. *Підприємництво, господарство і право*. 2020, 6: 249–256.